

# BEWONERSONDERZOEK TOERISME ZUID-LIMBURG



## *RAPPORT VALKENBURG AAN DE GEUL*

Een studie van Toerisme Vlaanderen  
in opdracht van  
provincie limburg   
in samenwerking met de gemeenten

## Inhoud

1. Inleiding draagkracht .....	3
2. Methodologie.....	3
3. Kernresultaten .....	3
4. Steun aan toerisme in Valkenburg.....	4
5. Impact van toerisme in Valkenburg aan de Geul.....	4
Perceptie positieve impact toerisme .....	4
Perceptie negatieve impact toerisme en de houding over leefbaarheid en overlast .....	5
Specifieke hinder door recreatie .....	6
6. Drivers van de steun aan toerisme in Valkenburg aan de Geul.....	8
Trots zijn op de gemeente .....	8
Gevoel van betrokkenheid.....	8
7. Toekomst?.....	9
Hoe omgaan met bezoekersdruk – aanbevelingen aan de gemeente .....	9
8. Conclusies en aanbevelingen .....	11

## Lijst van figuren

Figuur 1: Kernresultaten bewonersonderzoek Valkenburg aan de Geul en Zuid-Limburg (gemiddelde score op 5) .....	3
Figuur 2: 'Ik steun toerisme en ik wil dat het belangrijk blijft in mijn gemeente' .....	4
Figuur 3: 'Steunen van toerisme' (% eens met de stelling...).....	4
Figuur 4: 'Positieve impact door toerisme' (% 'eens' met de stelling...) .....	5
Figuur 5: 'Negatieve impact door toerisme' (% 'eens' met de stelling...)' .....	5
Figuur 6: 'Impact – Leefbaarheid & overlast' (% 'eens' met de stelling...) .....	6
Figuur 7: 'Welke overlast' (open vraag, indien 'neutraal' of 'eens' op de stelling 'Toeristen in mijn gemeente zorgen voor overlast').....	7
Figuur 8: 'In welke mate ondervindt men hinder door de volgende activiteiten in de buurt?' (gemiddelde score op 5 – 5 = grote hinder) .....	7
Figuur 9: 'Door toerisme in mijn gemeenten ben ik trots een inwoner te zijn van mijn gemeente' .....	8
Figuur 10: 'Door toerisme in mijn gemeente...' (% eens met de stelling) .....	8
Figuur 11: 'Ik heb het gevoel dat mijn stem het verschil maakt over toeristische ontwikkelingen in mijn gemeente' (% 'eens') .....	9
Figuur 12: 'Zou u graag meer betrokken worden bij het toeristische beleid in uw gemeente?' .....	9
Figuur 13: "Er zijn verschillende manieren om met bezoekersdruk om te gaan. Kunt u aangeven in hoeverre u de verschillende opties zou steunen in..." (% score 4 of 5 op 5) .....	10
Figuur 14: 'Hoe zou u met de nadelige gevolgen van toerisme omgaan als u de vrije keuze en middelen had?' (% Ja) .....	11

## 1. Inleiding draagkracht

Meer en meer internationale en binnenlandse bezoekers, maar ook lokale omgevingsrecreanten, maken gebruik van een steeds verder uitgebouwd toeristisch en recreatief aanbod. Dat is een algemene trend, in de hele wereld, in Europa en ook in Nederland. Zo genereert het groeiend toerisme inkomsten die lokale besturen en ondernemers graag zien komen. Echter, meer en meer komt nieuws over de draagkracht van bestemmingen en een negatieve houding van bewoners ten opzichte van toerisme in de aandacht. De Provincie Limburg vroeg Toerisme Vlaanderen de attitude van de bewoners ten opzichte van toerisme in Zuid-Limburg in kaart te brengen. Eerdere studies hebben aangetoond hoe belangrijk het is om de bewoners als betrokkenen in het toeristische verhaal mee te nemen.

We willen een objectieve kijk krijgen op de attitude van de bewoners in Zuid-Limburg ten aanzien van toerisme. In dit rapport geven we de resultaten weer specifiek voor Valkenburg aan de Geul. We gaan op zoek naar de steun voor toerisme onder de *locals*, en de *drivers* van die steun: hoe kunnen lokale besturen hier positief op inspelen? Maar ook welke actie de bewoners zelf willen ondernemen.

## 2. Methodologie

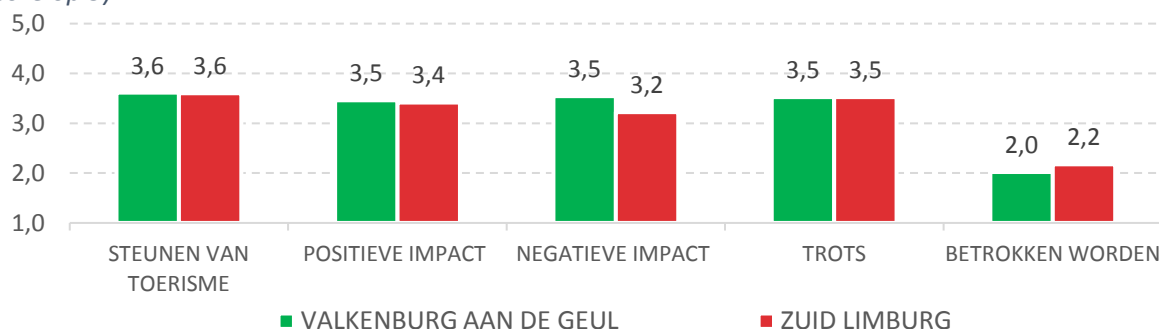
Deze studie gebeurde bij een representatieve groep van 2.422 willekeurig geselecteerde inwoners van de 6 gemeenten in Zuid-Limburg (Valkenburg aan de Geul - Eijsden-Margraten - Gulpen-Wittem - Meerssen - Vaals – Maastricht). Het onderzoek is online uitgevoerd via uitnodigingen per post en via het *online panel* van Flycatcher in de maanden mei-juli 2018. De resultaten zijn representatief naar geslacht, opleiding, leeftijd en deelgemeente/wijk. In Valkenburg aan de Geul werden 374 geldige en volledige antwoorden ontvangen.

De kernresultaten uit de studie zijn uit te drukken in een aantal scores op 5. Achter deze scores zitten meerdere stellingen waarover de bewoners hun mening moesten geven (op een 5-puntenschaal, van helemaal oneens tot helemaal eens).

## 3. Kernresultaten

De steun voor toerisme kent in Zuid-Limburg en Valkenburg aan de Geul een gematigd positieve score van 3,6 op 5. Dit wil zeggen dat een meerderheid van de inwoners toerisme steunt. En eveneens de positieve impact van de toeristische activiteiten in Valkenburg aan de Geul wordt erkend (3,5/5). Echter, ook de keerzijde van de medaille. De negatieve impact die toerisme met zich meebrengt, wordt door veel bewoners gezien en ervaren. In Valkenburg aan de Geul is de perceptie van negatieve impact gelijk aan de perceptie van de positieve impact (beide scores 3,5/5). Kortom, het is interessant en ook nodig om te ontdekken waarover die negatieve impact gaat.

Figuur 1: Kernresultaten bewonersonderzoek Valkenburg aan de Geul en Zuid-Limburg (gemiddelde score op 5)

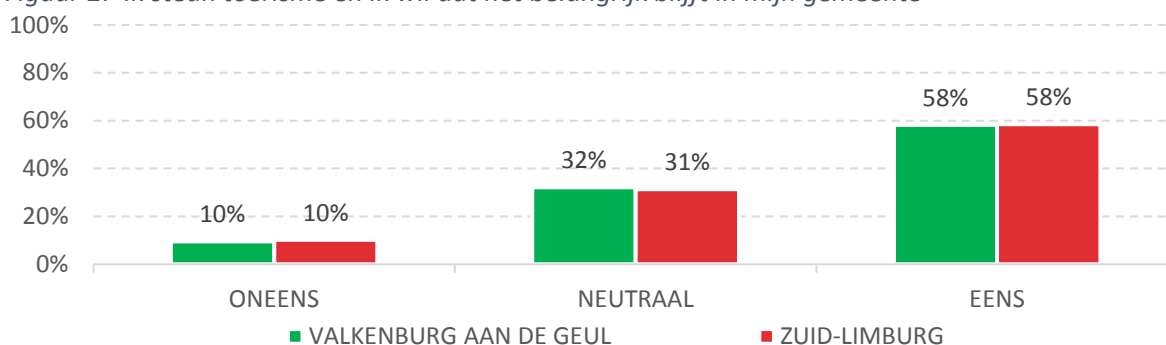


Vele bewoners zijn wel trots op hun gemeente, en toerisme draagt daar aan bij! En trotse inwoners steunen toerisme meer. Het gevoel van betrokkenheid bij het toeristische beleid is dan weer laag. We zoeken hier onder verder uit hoe dat precies zit.

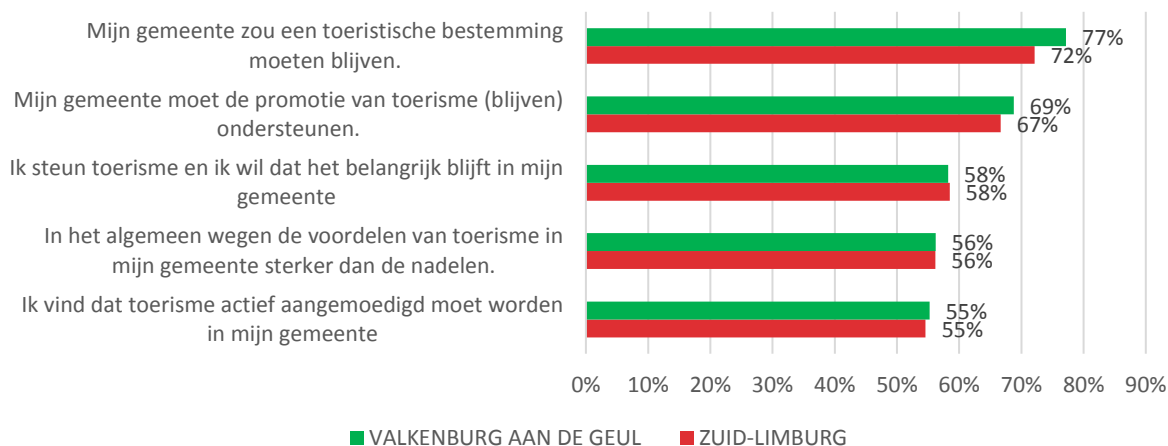
#### 4. Steun aan toerisme in Valkenburg

Bijna 6 op 10 bewoners in Valkenburg aan de Geul zegt toerisme in hun gemeente te steunen. Dat resultaat is vergelijkbaar met het gemiddeld in Zuid-Limburg. 1 op 10 steunt toerisme echter niet, 3 op 10 heeft een neutrale houding. Bijna 8 op 10 inwoners in Valkenburg aan de Geul vindt dat de gemeente een toeristische bestemming moet blijven (Figuur 3). Dat is zelfs meer dan het gemiddelde in Zuid-Limburg. En ook meer dan de helft van de inwoners (56%) vindt dat de voordelen nog opwegen ten opzichte van de nadelen. Kortom, de steun voor toerisme is vandaag de dag nog vrij positief. Maar er zijn wel tegenstanders en ook zij die toerisme wel steunen ervaren ongemakken.

Figuur 2: 'Ik steun toerisme en ik wil dat het belangrijk blijft in mijn gemeente'



Figuur 3: 'Steunen van toerisme' (% eens met de stelling...)



#### 5. Impact van toerisme in Valkenburg aan de Geul

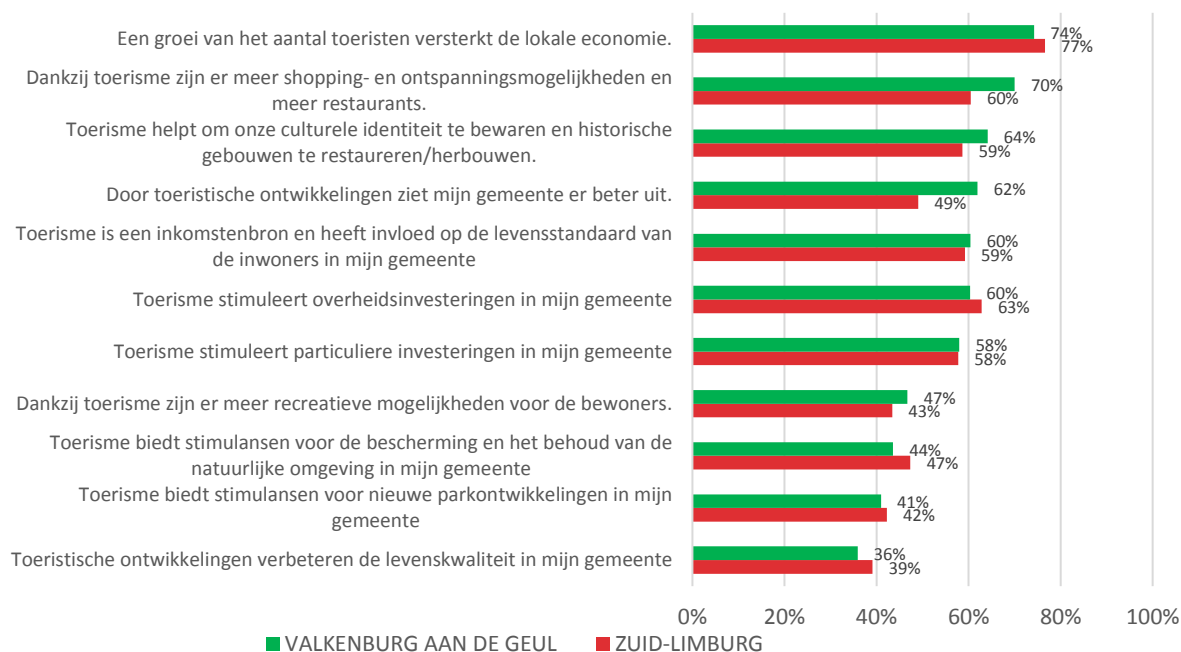
##### Perceptie positieve impact toerisme

Toeristische activiteiten hebben veel positieve krachten. Die worden sterk door de bewoners erkend. Vooral economische effecten worden opgemerkt en geapprecieerd (3 op 4 inwoners in Valkenburg aan de Geul is het er mee eens dat toeristische groei de economie versterkt). Maar ook de vele mogelijkheden die toerisme voor de bewoners zelf biedt worden gewaardeerd: meer shopping-, ontspannings- en culinaire mogelijkheden (70% mee eens) en de culturele identiteit

bewaren (64%). Meer dan 6 op 10 Valkenburgers vindt dat de gemeente er dankzij toeristische ontwikkelingen beter uit ziet. Toerisme is een inkomstenbron en stimuleert overheidsinvesteringen.

Anderzijds zijn er mogelijke positieve effecten die slechts door minder dan de helft van de bewoners gezien worden: 'meer recreatieve mogelijkheden' (47%), 'kansen voor parken en de natuur' (iets meer dan 4 op 10) en vooral het 'verbeteren van de levenskwaliteit' (36%). De lagere score op 'levenskwaliteit' is een aandachtspunt, waar we verder naar moeten kijken. Men zou verwachten dat al die economische return een positieve invloed zou kunnen hebben op de levenskwaliteit.

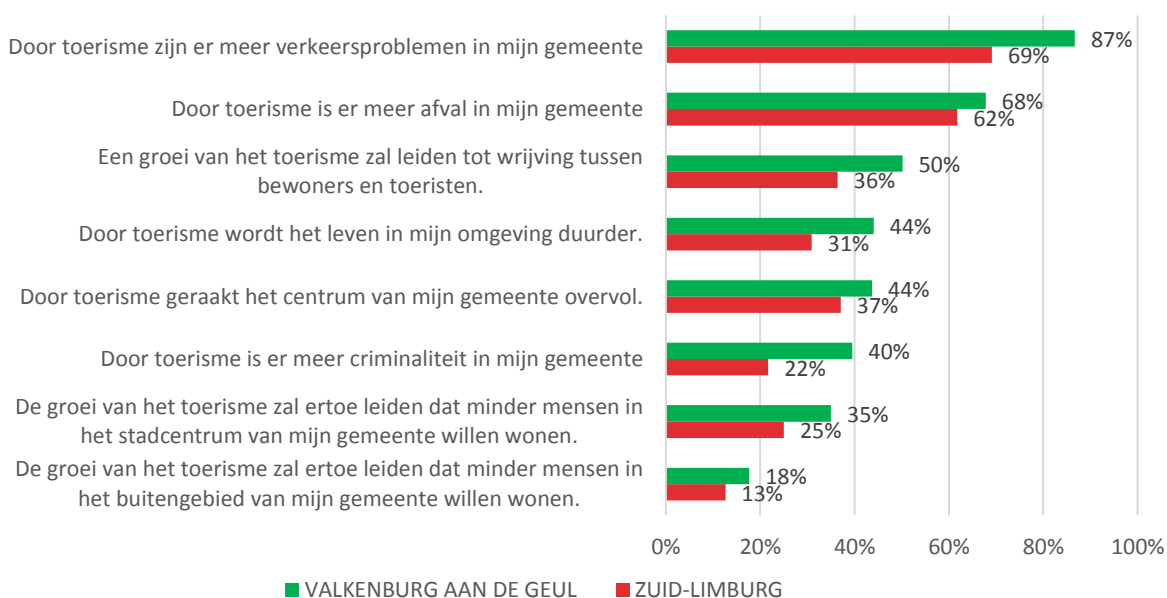
*Figuur 4: 'Positieve impact door toerisme' (% 'eens' met de stelling...)*



### Perceptie negatieve impact toerisme en de houding over leefbaarheid en overlast

We zien immers dat iets meer dan de helft van de bewoners zich in zijn comfort beperkt voelt door toeristen. 1 op 4 zegt dat het een negatieve impact heeft op hun dagelijkse leven (Figuur 6).

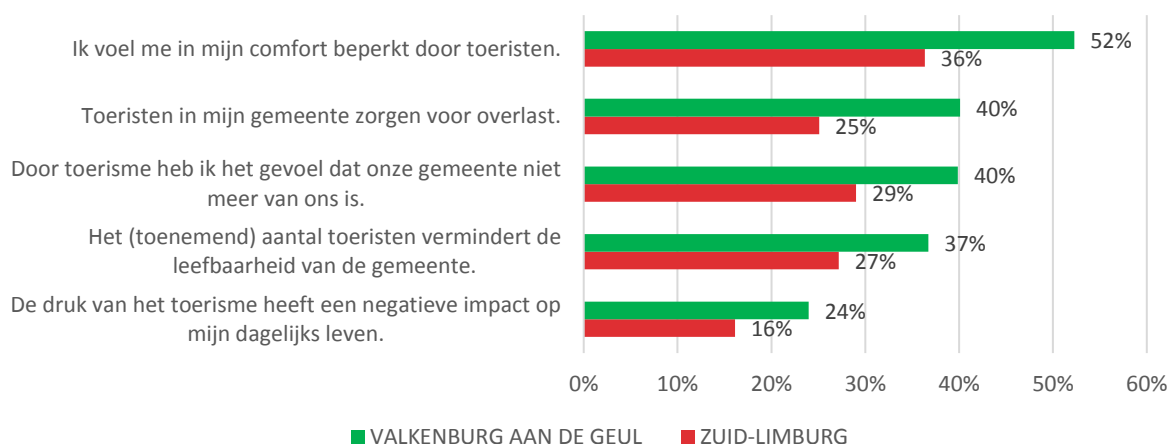
*Figuur 5: 'Negatieve impact door toerisme' (% 'eens' met de stelling...)*



Dat uit zich duidelijk in de stellingen die gaan over die negatieve impact: 'meer verkeersproblemen' (87% is het er mee eens), 'meer afval' (68%), 'wrijving tussen bewoners en toeristen' (50%), 'leven wordt duurder' en 'het centrum raakt overvol' (44%). Het is een belangrijke conclusie dat alle stellingen over negatieve impact in Valkenburg aan de Geul negatiever scoren dan in de rest van de regio. Vooral de verkeersproblemen en 'meer criminaliteit' (40%) vallen onder de Valkenburgers sterk negatiever uit.

4 op 10 inwoners vindt tevens dat toeristen voor overlast zorgen in hun gemeente, of dat ze het gevoel hebben dat hun gemeente niet meer van hen is (Figuur 6). Bijna 4 op 10 vindt dat toerisme de leefbaarheid doet verminderen. Ook hier zien we dat Valkenburg aan de Geul sterk negatiever scoort dan het gemiddelde in Zuid-Limburg.

Figuur 6: 'Impact – Leefbaarheid & overlast' (% 'eens' met de stelling...)



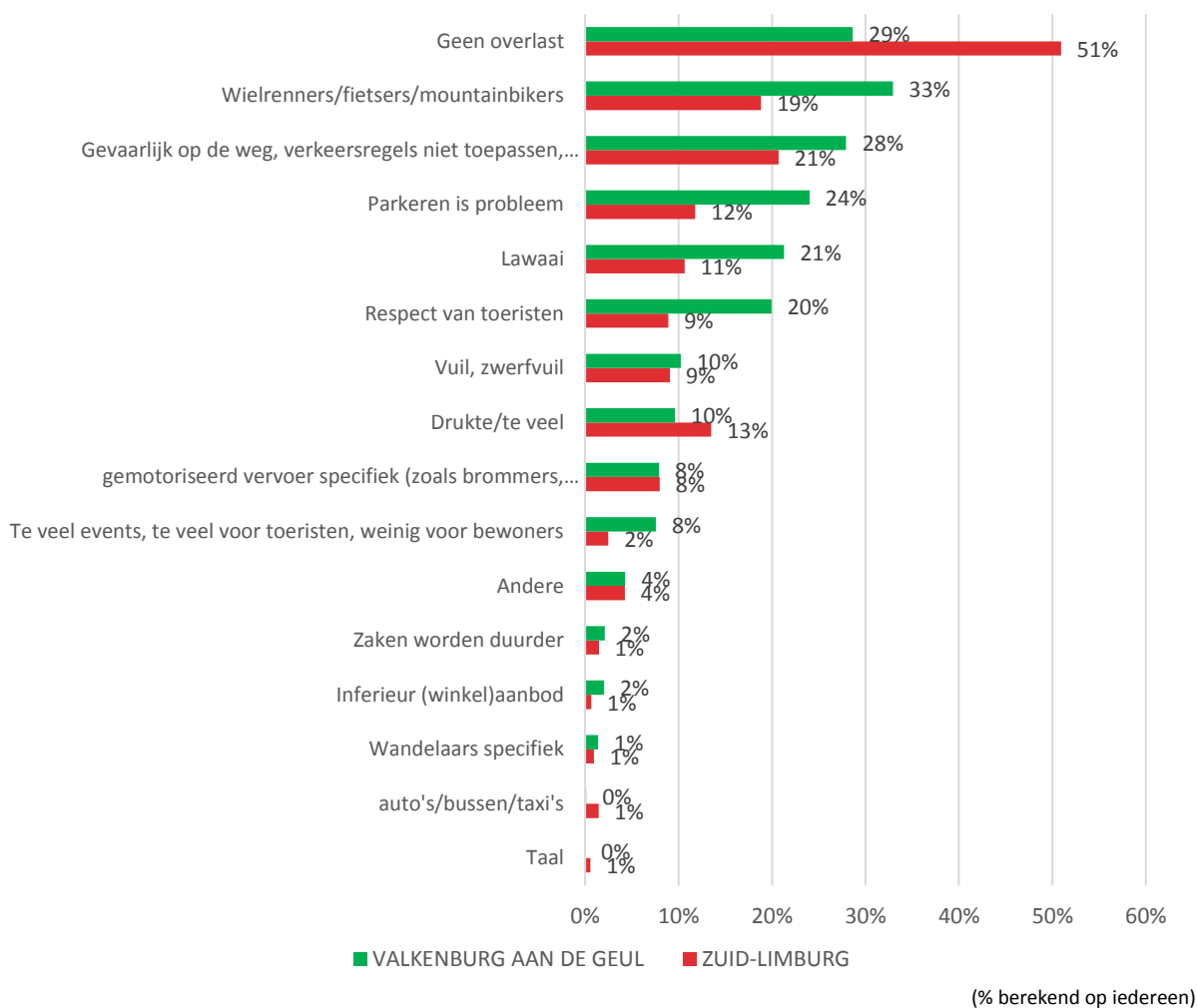
We hebben de mensen de kans gegeven om in een open vraag te vertellen welke overlast ze ervaren (Figuur 7). Op die manier rapporteert 29% van de inwoners in Valkenburg aan de Geul 'geen overlast' en 7 op 10 meldt wel iets (Figuur 7). Dit is meer dan het gemiddelde in Zuid-Limburg, waar 49% overlast kan benoemen. De grootste overlast in Valkenburg aan de Geul is gelinkt aan 'fietsen' (33%). 33% lijkt niet zo veel als je dit vergelijkt met de resultaten van de stellingen hier boven. Maar dit is een open vraag, als 1 op 3 dit antwoord zelf formuleert is dat betrekkelijk veel. 'Gevaar in het verkeer en verkeersdruk' (28%) is de tweede belangrijkste ergernis, gevolgd door 'parkeren' (24%), 'lawaai' (21%) en 'respect van toeristen' (20%). Op elk van deze 5 eerste overlastcategorieën scoort Valkenburg aan de Geul beduidend hoger dan gemiddeld. In de wat kleinere categorieën valt 8% met betrekking tot 'te veel events' in Valkenburg aan de Geul nog op (ten opzichte van 2% gemiddeld).

### Specifieke hinder door recreatie

Het is duidelijk dat het bepaalde specifieke recreatieve vormen van toerisme zijn die in Valkenburg en de rest van Zuid-Limburg vaak voor overlast zorgen. Andere soorten recreatie hebben minder negatieve impact (Figuur 8). Het georganiseerd fietsen - fietsevents dus met veel deelnemers - maar ook het niet-georganiseerde recreatief fietsen, krijgen de hoogste negatieve scores (3,4 en 2,9 op 5). Maar ook gemotoriseerde recreatie: motoren, scootertochten en quads zorgen voor ergernis en hinder.

Wandelen en hardlopen komen ofwel minder voor én/of hebben als activiteit niet dezelfde negatieve impact als fietsen. Ze scoren slechts 1,5 en 1,3 op 5 op de 'hinder-schaal' en tonen dus een veel positiever verhaal.

Figuur 7: 'Welke overlast' (open vraag, indien 'neutraal' of 'eens' op de stelling 'Toeristen in mijn gemeente zorgen voor overlast')



Figuur 8: 'In welke mate ondervindt men hinder door de volgende activiteiten in de buurt?' (gemiddelde score op 5 – 5 = grote hinder)

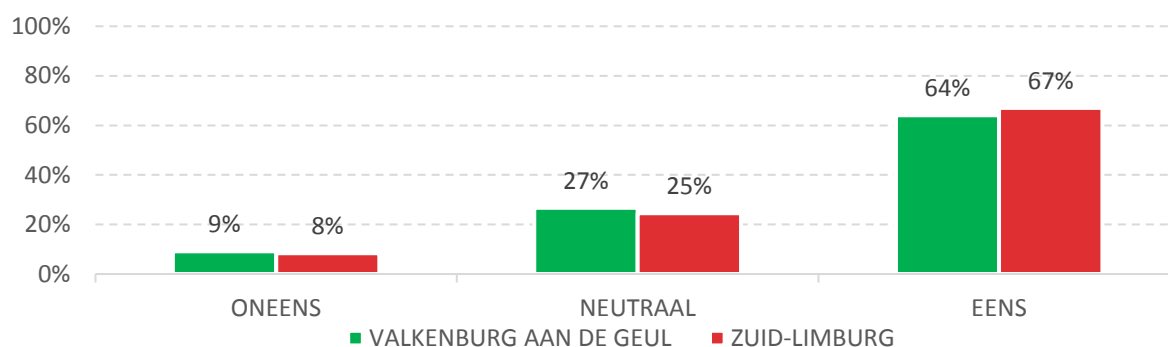


## 6. Drivers van de steun aan toerisme in Valkenburg aan de Geul

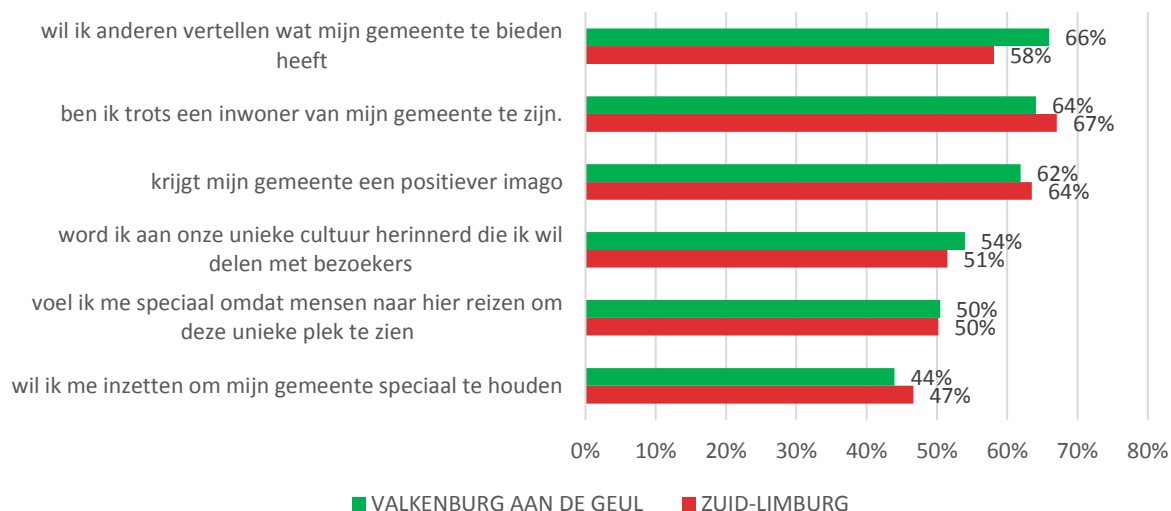
### Trots zijn op de gemeente

Ongeveer 2 op 3 Valkenburgers zijn trotse inwoners van hun gemeente met dank aan toerisme. Dat betekent dat zowel wat de gemeente te bieden heeft, de schoonheid, het aanbod, de eigenheid, als het feit dat andere mensen het willen komen bezoeken hen trots maakt. Slechts minder dan 1 op 10 wordt hier niet trots van. 'Toerisme geeft de gemeente een positiever imago' (62%), en 'ik word dankzij toerisme aan de unieke cultuur herinnerd die ik wil delen met bezoekers' (54%). Ruim 4 op 10 inwoners wil zich ook zelf inzetten om de gemeente speciaal te houden. Kortom, er is nog een grote groep die erg positief is, een middengroep die niet negatief is en een kleine echt negatieve minderheid. En dat is ook zo in de rest van Zuid-Limburg.

Figuur 9: 'Door toerisme in mijn gemeenten ben ik trots een inwoner te zijn van mijn gemeente'



Figuur 10: 'Door toerisme in mijn gemeente...' (% eens met de stelling)



### Gevoel van betrokkenheid

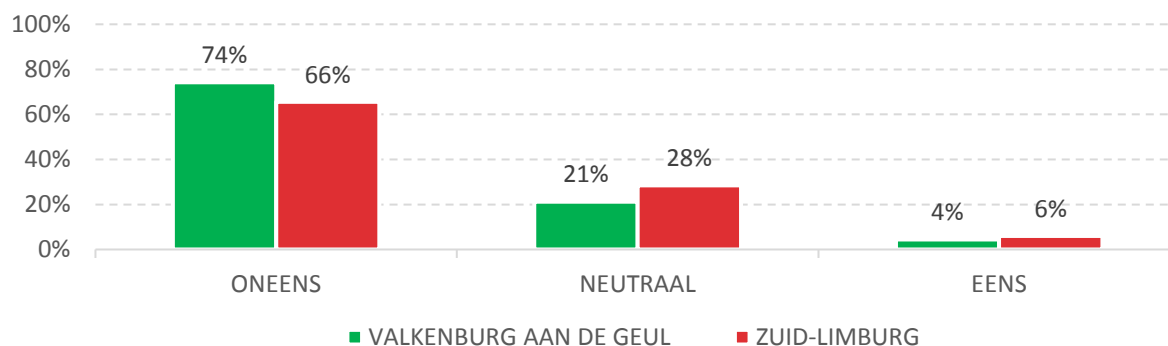
Bewoners voelen zich echter niet betrokken bij de toeristische ontwikkelingen in hun gemeente. Niet in Valkenburg aan de Geul, noch in de andere gemeenten in Zuid-Limburg. Slechts 4% heeft het gevoel dat hun stem het verschil maakt en zelfs 74% in Valkenburg aan de Geul vindt helemaal van niet.

Daarom is het belangrijk te weten of de bewoners wel betrokken wensen te worden. 4 op 10 vindt van niet en is dus niet geïnteresseerd. Daarnaast is het voor 22% van de inwoners in Valkenburg aan de Geul ok zoals het vandaag loopt. Echter, bijna 4 op 10 wil meer betrokken worden dan vandaag

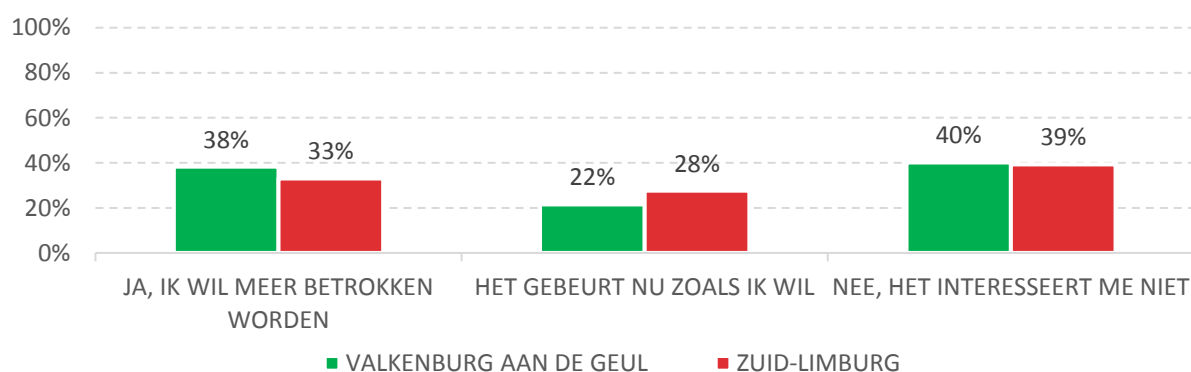


de dag. En daar zit een interessant potentieel. Want betrokken bewoners bekijken toerisme door een positievere bril, tonen voorgaande studies aan.

*Figuur 11: 'Ik heb het gevoel dat mijn stem het verschil maakt over toeristische ontwikkelingen in mijn gemeente' (% 'eens')*



*Figuur 12: 'Zou u graag meer betrokken worden bij het toeristische beleid in uw gemeente?'*



## 7. Toekomst?

### Hoe omgaan met bezoekersdruk – aanbevelingen aan de gemeente

We hebben zowel gepolst naar het eigen gedrag van de Zuid-Limburgse - en specifiek Valkenburgse - bewoners, als naar hun aanbevelingen voor het beleid als het gaat over de toekomst van toerisme in Zuid-Limburg, of specifiek Valkenburg aan de Geul.

De mening van de Valkenburger over het beleid van de toekomst ligt erg in lijn met het gemiddelde in Zuid-Limburg. Vaak is er zelfs nog een grotere steun in Valkenburg aan de Geul voor bepaalde beleidskeuzes, mogelijk omdat ze meer de nood voelen dat er iets zou veranderen. De grootste bezorgdheid in Valkenburg aan de Geul is gelinkt aan de betrokkenheid: men vraagt bijvoorbeeld om beter geïnformeerd te worden over nieuwe toeristische plannen (81%). Het 'verbeteren van openbaar vervoer' in de regio is eveneens een belangrijke verzuchting van veel inwoners in alle gemeenten. Beter communiceren aan bezoekers over ongepast gedrag is tevens een must volgens bijna 2 op 3 bewoners. Dat kunnen we linken aan de overlast van respectloze bezoekers, wat we in Valkenburg aan de Geul vaker hoorden dan in andere gemeenten (Figuur 7).

Daarnaast steunen de bewoners aanbevelingen naar de toeristen en de recreanten toe: werken aan routes, spreiding (doorheen het jaar, maar ook in de week, tijdens de dag of naar andere plekken).

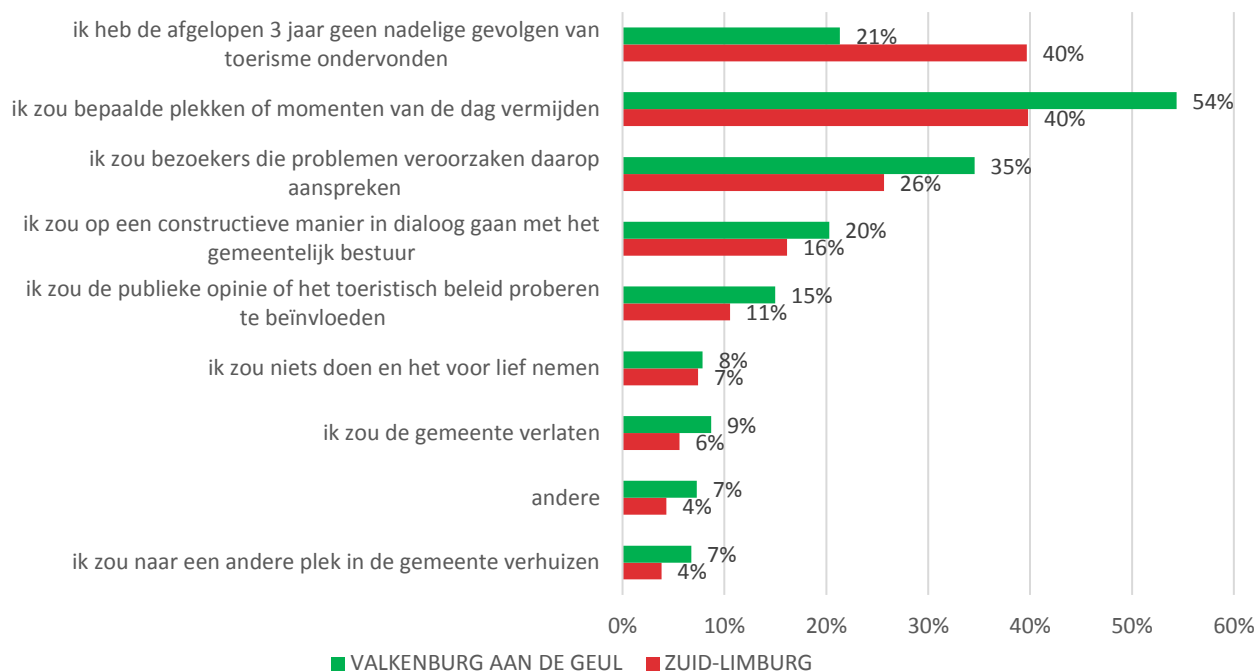
Gelegenheden creëren waar bezoekers en bewoners elkaar kunnen ontmoeten wordt het minst gesteund (en tevens minder in Valkenburg aan de Geul dan in de meeste andere gemeenten). Dat is spijtig, we weten immers uit andere onderzoeken dat als bewoners de sociaal positieve effecten van toerisme ervaren, ze ook meer steun geven aan toerisme in hun omgeving.

*Figuur 13: “Er zijn verschillende manieren om met bezoekersdruk om te gaan. Kunt u aangeven in hoeverre u de verschillende opties zou steunen in...” (% score 4 of 5 op 5)*



Wat zouden de mensen zelf ondernemen om met de nadelige gevolgen van toerisme om te gaan, indien ze de vrije keuze en middelen hadden? Ruim de helft zou bepaalde plaatsen of momenten van de dag vermijden. Hier is duidelijk een link met het feit dat ook ruim de helft van de bewoners in Valkenburg aan de Geul in zijn comfort beperkt wordt door toerisme. Als bewoners hun gedrag dienen aan te passen worden ze duidelijk in hun comfort beperkt.

Figuur 14: 'Hoe zou u met de nadelige gevolgen van toerisme omgaan als u de vrije keuze en middelen had?' (% Ja)



Ruim 1 op 3 zou de bezoekers aanspreken die problemen veroorzaken en 20% zou met het gemeentelijk bestuur gaan praten. Een erg drastische beslissing 'de gemeente verlaten' zou bijna 1 op 10 bewoners overwegen als ze de vrije keuze en middelen had. 7% zou naar een andere (meer rustige) plaats in de gemeente verhuizen. Dat komt overeen met een aanzienlijk aantal bewoners en is tevens het hoogste aandeel in vergelijking met de andere gemeenten.

## 8. Conclusies en aanbevelingen

Samengevat, deze studie geeft een objectieve kijk op de mening van de bewoners in Valkenburg aan de Geul en de rest van Zuid-Limburg ten opzichte van toerisme in hun buurt. Door de media en andere bronnen wordt wel eens (en meer en meer) een eenzijdig negatief beeld uitgedragen over de impact van toerisme. Dat kunnen we met dit onderzoek enigszins ontkrachten en objectiveren. **Het is duidelijk dat een meerderheid van de inwoners in Valkenburg aan de Geul toerisme nog steunt, er de voordelen van ziet en dat de populariteit van hun gemeente hen zelfs trots maakt.** Anderzijds zien we tekenen van overlast bij een deel van de inwoners en mogen we concluderen dat dit meer het geval is in Valkenburg aan de Geul dan in de meeste andere gemeenten in het zuiden van Limburg. De groep die écht tegen toerisme is gekant, is vandaag de dag 'slechts' 10%. En 1 op 3 heeft een neutrale houding. De helft van de Valkenburgers is immers in zijn comfort beperkt door toerisme en 1 op 4 heeft zelfs dagelijks last. Deze signalen mogen we niet negeren. Bijna 1 op 10 inwoners zou de gemeente verlaten door de nadelige gevolgen van toerisme (indien ze de vrije keuze en middelen hadden). Het moet een ambitie zijn om deze groep in de toekomst terug kleiner te laten worden en tevens de groep die toerisme steunt te vergroten.

We raden aan in de toekomst te focussen op zeer concrete aandachtspunten. Het **meten van de effecten van de toeristische activiteiten** blijft daarbij erg belangrijk. Daarnaast moet er een manier gevonden worden om **bewoners positief te betrekken bij het beleid en de toeristische ontwikkelingen**. Herhaalde bewonersstudies uitvoeren om de verandering hiervan te meten is daarbij een must, en een frequentie van 2 à 3 jaar is aangeraden.

De thema's die in het oog springen zijn:

- **Verkeers- en parkeerproblemen:**
  - o Waar en wanneer precies, al dan niet gelinkt aan specifieke events? Hier is **bijkomend onderzoek** nodig om precies te weten te komen waar de overlast zit en hoe er iets aan gedaan kan worden. Concrete pijnpunten aanpakken zou op korte termijn een positief effect kunnen hebben.
- **Verbeter openbaar vervoer**
  - o Een onderwerp dat hier aan gelinkt is en in alle gemeenten prominent naar voor komt is **de nood aan degelijk openbaar vervoer in de regio**. Dit overstijgt de focus van het toerismebeleid, maar door de verkeerdruchte die een gevolg kan zijn van toerisme is de nood des te hoger. Dit vergt bijkomend onderzoek. Waar precies en op welke manier verwachten de bewoners dat het openbaar vervoer in de regio verbetert? Hoe kan een beter openbaar vervoer positief bijdragen aan vlottere bezoekersstromen en minder autoverkeer?
- **Respectloze bezoekers en een gevoel van meer criminaliteit:**
  - o Waar en wanneer precies, gelinkt aan specifieke attracties of events? Om welk gedrag gaat het dan? **Bijkomend onderzoek nodig**. Kunnen we remmend werken op de doelgroepen die deze overlast veroorzaken (een voorbeeld: als dit groepstoeristen per bus zijn, kunnen we de bus parkings duurder maken?), kunnen we anders communiceren naar deze doelgroepen, hen 'opvoeden' als ze hier dan toch zijn? Het gevoel dat er meer criminaliteit is, waar komt dit vandaag? Zien we dat ook in de statistieken van de politie in vergelijking met andere gemeenten? Wordt er kordaat genoeg opgetreden door de politie/handhaving?
- Specifieke overlast door **fietsevents en recreatief fietsen:**
  - o Maken we hier nog steeds heel veel promotie voor? Hoe groot zijn de volumes van het aantal bezoekers vandaag? Hoe groot is de groei? Zijn fietsactiviteiten (georganiseerd fietsen) goed gespreid in het jaar? Wanneer zijn de pieken van recreatieve fietsers door het jaar heen? Wat zijn de negatieve effecten bij zo'n piek? Verwachten we nog meer groei? Hier is **monitoring nodig** (wat misschien al gebeurt?) en een gecoördineerde aanpak (waarschijnlijk over gemeentegrenzen heen). We voelen aan dat door het grote aantal fietsers een 'hoogtepunt' aan te veel bezoekers is bereikt (omdat het activiteit nummer 1 is met de meeste hinder en ook gelinkt kan worden aan andere overlast) en dat nog meer fietsende bezoekers voor echt te veel overlast zullen zorgen. Verkeers- en parkeerproblemen, maar ook fout gedrag van bezoekers kunnen hiervan een bijkomend gevolg zijn, waardoor de steun van bewoners voor toerisme eerder zal dalen in de toekomst.
- **Events** in het algemeen:
  - o Zijn de events niet te veel enkel op bezoekers gericht? Hoe kunnen we bewoners positief betrekken? Wat is de frequentie (te vaak, te veel?), hoeveel bezoekers trekken ze (te veel?). Wegen de voordelen nog op tegen de nadelen? Wat is de meerwaarde (economisch, imago, ...) versus de minderwaarde (kosten, overlast, eveneens imago,...)
- **Gebruik maken van de positieve effecten:**
  - o Wandelen lijkt (bijna) geen negatieve effecten te hebben. Welke minder belastende en duurzame recreatie activiteiten (zoals bijvoorbeeld wandelen) kunnen we meer ontwikkelen in de toekomst?
- **Bewoners voelen zich niet betrokken bij toeristische ontwikkelingen:**
  - o Open communiceren naar de bewoners over ontwikkelingen. De bewoners zien vandaag de dag al veel positieve impact, een evenwichtige communicatie over de

positieve effecten van toerisme kan hierbij nog extra helpen. Of nog beter: bewoners positief betrekken. Kunnen de inwoners mee nadenken over de invulling van events, kunnen ze een rol opnemen (zij die willen),... kunnen ze mee nadenken hoe de negatieve impact verminderd kan worden? Kunnen ze een VIP-behandeling krijgen als eerste bezoekers bij nieuwe attracties of belevingen? Ga in dialoog met wie positief vooruit wil, maar zorg zeker dat zij die klagen een antwoord krijgen op hun probleem. Betrokken bewoners zien de impact van toerisme in hun gemeente positiever.

- **Maak bewuste keuzes op strategisch niveau die met de bevindingen uit deze studie matchen:**
  - Herdefinieer 'succes', een succesvol toeristisch beleid is meer dan de verhoopte groei aan bezoekers en inkomsten realiseren. Alles moet starten met de juiste keuzes op het strategische niveau. Welk doel willen we bereiken met de acties vanuit de overheid met betrekking tot toerisme? Breng het welzijn en de attitude van de bewoners mee in een '*key performance indicator*' en meet of dit in de juiste richting evolueert. Toets zowel alle beleidskeuzes als de acties die worden ondernomen (nieuwe events, promotie voor fietsrecreatie, ...) aan de mogelijke (negatieve en positieve) effecten die het met zich mee kan brengen voor bewoners toeristen en de ondernemers.
- **Werk samen:**
  - Net zoals de gezamenlijke bewonersstudie met andere gemeenten een mooi voorbeeld van samenwerking is, moet bekeken worden hoe zowel de publieke actoren in de gemeenten als de mensen uit de toeristische sector (privaat) en de bewoners kunnen samenwerken aan een positief verhaal voor de toekomst van toerisme in Valkenburg aan de Geul en in de regio.